UDK 725.51:712.25

XORIJIY MAMLAKATLARDA ZAMONAVIY SOG'LOMLASHTIRISH MAJMUALARINING ME'MORIY-REJAVIY TUZILMASI VA ULARNI O'ZBEKISTON SHAROITIGA MOSLASHTIRISH

Azimova Dilrabo Akbarovna
Samarqand davlat texnika universiteti (SamDTU), mustaqil izlanuvchi (PhD)

Annotatsiya. Maqolada xorijiy mamlakatlarda zamonaviy sog'lomlashtirish majmualarini shakllantirish tajribasi me'morchilik, shaharsozlik, tibbiyot, rekreatsiya va landshaft arxitekturasining o'zaro integratsiyasi nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Majmualar funksional yo'nalishi va hududiy joylashuviga ko'ra sanatoriy-kurort, tibbiy-reabilitatsiya, wellness-profilaktika, termal-balneologik, sport-sog'lomlashtirish hamda tabiiy muhit bilan integratsiyalashgan rekreatsion turlarga ajratiladi. Germaniya, Avstriya, Fransiya, Shveysariya, Yaponiya, Janubiy Koreya, Xitoy, AQSH, Kanada va BAA tajribasining o'ziga xos jihatlari qiyosiy tarzda bayon etiladi. Xalqaro amaliyotda ko'p funksiyalilik, tabiiy landshaft bilan uyg'unlik, ochiq va yopiq makonlar uzviyligi, universal dizayn, ekologik barqarorlik hamda raqamli texnologiyalarni qo'llash yetakchi tendensiyalar sifatida yoritiladi. Ushbu tajribalarni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish bo'yicha iqlimiy, hududiy va milliy-me'moriy omillarga tayangan tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: sog'lomlashtirish majmualari, me'moriy-rejaviy tuzilma, xalqaro tajriba, funksional tipologiya, tibbiy reabilitatsiya, vellness, termal kurort, landshaft arxitekturasi, universal dizayn, O'zbekiston.

Аннотация. В статье анализируется опыт формирования современных оздоровительных комплексов в зарубежных странах с точки зрения интеграции архитектуры, градостроительства, медицины, рекреации и ландшафтной архитектуры. По функциональной направленности и особенностям размещения комплексы классифицируются на санаторно-курортные, медицинско-реабилитационные, wellness- и профилактические, термально-бальнеологические, спортивно-оздоровительные, а также рекреационно-оздоровительные комплексы, интегрированные в природную среду. Сравнительно рассматриваются особенности опыта Германии, Австрии, Франции, Швейцарии, Японии, Южной Кореи, Китая, США, Канады и Объединённых Арабских Эмиратов. Освещаются ведущие тенденции международной практики: многофункциональность, гармоничное включение в природный ландшафт, взаимосвязь открытых и закрытых пространств, универсальный дизайн, экологическая устойчивость и применение цифровых технологий. Сформулированы рекомендации по адаптации зарубежного опыта к условиям Узбекистана с учётом климатических, территориальных и национально-архитектурных факторов.

Ключевые слова: оздоровительные комплексы, архитектурно-планировочная структура, международный опыт, функциональная типология, медицинская реабилитация, wellness, термальный курорт, ландшафтная архитектура, универсальный дизайн, Узбекистан.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Kirish

Xorijiy mamlakatlarda zamonaviy sog‘lomlashtirish majmualarini shakllantirish arxitektura, shaharsozlik, tibbiyot, rekreatsiya va landshaft dizayni sohalarining o‘zaro integratsiyasi bilan tavsiflanadi. Hozirgi davrda bunday majmualar faqat davolash yoki vaqtincha dam olish uchun mo‘ljallangan binolar yig‘indisi sifatida emas, balki salomatlikni tiklash, kasalliklarning oldini olish, jismoniy faollikni oshirish, ruhiy muvozanatni qo‘llab-quvvatlash va insonning tabiiy muhit bilan aloqasini mustahkamlashga xizmat qiluvchi ko‘p funksiyali me’moriy-rejaviy tizim sifatida qaralmoqda [1, 2, 4].

Xorijiy tajribada majmualarning shakllanishiga hududning tabiiy-iqlimiy sharoiti, davolash-resurs salohiyati, sog‘lomlashtirish xizmatlariga bo‘lgan ehtiyoj hamda turizm infratuzilmasining rivojlanganligi ta’sir ko‘rsatadi [1]. Shu omillar Yevropa, Sharqiy Osiyo, Shimoliy Amerika va Yaqin Sharqda turli funksional-rejaviy modellar yuzaga kelishiga sabab bo‘lgan.

Maqolaning maqsadi — sog‘lomlashtirish majmualarining xalqaro tipologiyasi va me’moriy-rejaviy yechimlarini tizimlashtirish, mamlakatlar tajribasidagi umumiy hamda o‘ziga xos jihatlarni aniqlash va ularni O‘zbekiston sharoitiga moslashtirish yo‘nalishlarini asoslash. Keltirilayotgan tipologik guruhlash xalqaro tajribani qiyosiy o‘rganish uchun taklif etilayotgan ilmiy-tahliliy tasnif hisoblanadi.

Zamonaviy sog‘lomlashtirish majmualarining xalqaro tipologiyasi

Funksional yo‘nalishi va joylashuv xususiyatlariga ko‘ra zamonaviy sog‘lomlashtirish majmualarini quyidagi olti guruhga ajratish mumkin [1, 7, 8]:

1. Sanatoriy-kurort majmualari. Tabiiy mineral suvlar, shifobaxsh loy, termal manbalar va qulay iqlimiy sharoitlardan foydalanishga ixtisoslashadi. Ularning tarkibida davolash-diagnostika, fizioterapiya, yashash, ovqatlanish va rekreatsion hududlar o‘zaro bog‘langan holda tashkil etiladi.

2. Tibbiy reabilitatsiya markazlari. Jarrohlik amaliyotidan keyingi tiklanish, tayanch-harakat tizimi, yurak-qon tomir tizimi va boshqa yo‘nalishlardagi reabilitatsiya xizmatlariga mo‘ljallanadi. Bunday majmualarda davolash xonalari, fizioterapiya zallari, terapevtik basseynlar, mashg‘ulot maydonlari hamda bemorlar uchun turar joy bloklari muhim o‘rin tutadi.

3. Wellness va profilaktik sog‘lomlashtirish majmualari. Kasalliklarning oldini olish, sog‘lom turmush tarzini shakllantirish, stressni kamaytirish va umumiy jismoniy-ruhiy holatni yaxshilashga yo‘naltiriladi. Tarkibiga spa, sauna, basseyn, fitnes, yoga, dam olish va ovqatlanish zonalari kiritilishi mumkin.

4. Termal va balneologik markazlar. Tabiiy issiq suvlar, mineral buloqlar va gidroterapiya imkoniyatlariga asoslanadi. Suv bilan davolash, cho‘milish, fizioterapiya, hordiq chiqarish va turar joy funksiyalari yagona tizimda birlashtiriladi.

5. Sport-sog‘lomlashtirish majmualari. Jismoniy faollik, sport mashg‘ulotlari va sog‘lomlashtirish dasturlarini o‘zida jamlaydi. Ularning asosiy tarkibiga sport zallari, ochiq maydonlar, suzish havzalari, trenajyor xonalari, reabilitatsiya va dam olish hududlari kiradi.

6. Tabiat bilan integratsiyalashgan rekreatsion-sog‘lomlashtirish majmualari. Tog‘, o‘rmon, dengiz yoki ko‘lbo‘yi hududlarida shakllanib, tabiiy landshaftdan sog‘lomlashtirish va hordiq chiqarish vositasi sifatida foydalanadi. Piyoda sayr yo‘nalishlari, yashil hududlar, ochiq dam olish maydonlari va tabiiy muhit bilan bog‘langan turar joy binolari ushbu tur uchun xosdir.

Mazkur guruhlash majmuaning ustuvor funksional yo‘nalishini belgilaydi. Amaliyotda esa bir obyekt tarkibida bir nechta yo‘nalish birlashib, aralash tipdagi sog‘lomlashtirish majmualari shakllanishi keng tarqalgan.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Xorijiy mamlakatlarda me'moriy-rejaviy tashkil etish tajribasi

Germaniya va Avstriya. Bu mamlakatlarda sog'lomlashtirish majmualari termal suvlar, balneologik resurslar va tibbiy reabilitatsiya imkoniyatlari bilan uzviy bog'liq holda rivojlangan. Majmualar davolash va diagnostika xonalari, termal basseynlar, fizioterapiya, sauna, turar joy hamda rekreatsion hududlarni birlashtiradi. Binolarni tabiiy landshaftga uyg'un joylashtirish, piyodalar uchun qulay muhit yaratish va ochiq-yopiq makonlarni o'zaro bog'lashga alohida e'tibor beriladi [3].

Fransiya. Termal va kurort markazlari ko'pincha tarixiy shaharsozlik muhiti, bog'-parklar va tabiiy mineral suv manbalari bilan bog'liq holda rivojlanadi. Davolash, profilaktika, turar joy, ovqatlanish va madaniy-rekreatsion xizmatlar yagona hududiy tizimga birlashtiriladi. Xiyobonlar, sayr yo'laklari, suv elementlari va dam olish maydonlari landshaft muhitining muhim qismini tashkil etadi [3].

Shveysariya. Tog'li hududlarda majmualarning hajmiy-fazoviy kompozitsiyasi relyefga moslashtiriladi. Tabiiy panoramalardan foydalanish, terassalar va manzarali dam olish maydonlarini tashkil etish ustuvor hisoblanadi. Binolar tog' landshafti, quyosh tushishi va shamol yo'nalishini hisobga olgan holda joylashtiriladi [14].

Yaponiya. Sog'lomlashtirish majmualari ko'pincha tabiiy issiq mineral suv manbalari — onsenlar bilan bog'liq holda shakllanadi. Tabiiy landshaft, an'anaviy hovli, yog'och me'morchilik, suv va yashil muhit elementlari o'zaro uyg'unlashtiriladi. Ichki va tashqi makonlarning uzviyligi, sokin dam olish uchun mo'ljallangan kichik fazolar hamda tabiat bilan bevosita muloqot qilish imkoniyati muhim sanaladi [10].

Janubiy Koreya. Zamonaviy markazlarda an'anaviy hammom va spa xizmatlari tibbiy profilaktika, sport va dam olish funksiyalari bilan birlashtiriladi. Rejaviy tuzilma ko'p funksiyali ichki makonlar, basseynlar, dam olish xonalari, fitnes hududlari va landshaft bilan bog'langan tashqi maydonlarni qamrab oladi. Raqamli boshqaruv va zamonaviy muhandislik tizimlari ham muhim yo'nalish hisoblanadi [9].

Xitoy. Sog'lomlashtirish va termal rekreatsiya majmualari ko'pincha yirik turistik-rekreatsion hududlar tarkibida shakllanadi. Turar joy, davolash, sport, savdo va xizmat ko'rsatish, ovqatlanish hamda landshaft-rekreatsion funksiyalar yagona majmua doirasida tashkil etiladi. Katta hududlarda pavilonli yoki aralash kompozitsion rejalashtirish usullaridan foydalanilishi mumkin [7, 8].

AQSH. Sog'lomlashtirish markazlari tibbiy reabilitatsiya, profilaktik tibbiyot, sport va wellness xizmatlariga ixtisoslashgan turli shakllarda rivojlangan. Me'moriy tuzilma tibbiy xizmat ko'rsatish va diagnostika bloklari, fizioterapiya, sport zallari, basseynlar, turar joy hamda ijtimoiy xizmat zonalarini o'zaro bog'laydi. Universal dizayn, energiya samaradorligi va foydalanuvchilar uchun qulay muhit yaratish ustuvor ahamiyatga ega [11, 12].

Kanada. Majmualarni o'rmon, ko'l va tog' landshaftlari bilan uyg'unlashtirishga alohida e'tibor beriladi. Tabiiy muhitda sayr qilish, ochiq havodagi jismoniy mashg'ulotlar, dam olish va reabilitatsiya jarayonlarini birlashtiruvchi fazoviy yechimlar qo'llanadi. Binolarni landshaftga mos joylashtirish va ekologik resurslardan oqilona foydalanish muhim hisoblanadi [4, 5].

Birlashgan Arab Amirliklari. Issiq va quruq iqlim sharoitida ichki hovlilar, soyali yo'laklar, yopiq va yarim ochiq makonlar hamda quyoshdan himoyalovchi konstruksiyalar muhim me'moriy vositalardir. Zamonaviy majmualarda spa, fitnes, basseyn, turar joy, ovqatlanish va rekreatsion xizmatlar birlashtirilib, mikroiqlimni boshqarish texnologiyalaridan foydalaniladi [13].

Xorijiy sog'lomlashtirish majmualarining funksional tarkibi

Xalqaro tajriba sog'lomlashtirish majmualarining funksional-rejaviy tuzilmasi o'zaro aloqador bloklardan tarkib topishini ko'rsatadi [1, 6]. Ularning tarkibi majmuaning ixtisoslashuvi, sig'imi, joylashuvi va xizmat ko'rsatish darajasiga qarab o'zgaradi. Masalan, tibbiy reabilitatsiya markazlarida

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

davolash-diagnostika va tiklanish bloklari yetakchi bo‘lsa, termal kurortlarda suv bilan davolash, spa va rekreatsion hududlar asosiy ahamiyat kasb etadi.

1-jadval. Sog‘lomlashtirish majmualarining funksional bloklari

Funksional blok	Tarkibiy qismlari	Asosiy vazifasi
Davolash-diagnostika	Qabul, konsultatsiya, diagnostika va davolash xonalari	Salomatlik holatini aniqlash va davolash
Reabilitatsiya	Fizioterapiya, gidroterapiya va tiklanish xonalari	Jismoniy funksiyalarni tiklash
Turar joy	Mehmonxona xonalari, oilaviy xonalar va maishiy xizmat	Vaqtincha yashashni ta’minlash
Sport-sog‘lomlashtirish	Fitnes, basseyn, sport zallari va ochiq maydonlar	Jismoniy faollikni rivojlantirish
Spa va profilaktika	Sauna, hammom, massaj va relaksatsiya xonalari	Profilaktika va umumiy sog‘lomlashtirish
Ijtimoiy-maishiy xizmat	Ovqatlanish, savdo, dam olish va kutish joylari	Kundalik ehtiyojlarni qondirish
Ma’muriy-xo‘jalik	Boshqaruv va xodimlar xonalari, ombor hamda texnik xonalar	Majmua faoliyatini boshqarish
Landshaft-rekreatsion	Bog‘, xiyobon, sayr yo‘laklari, terassalar va dam olish maydonlari	Tabiiy muhit bilan aloqani ta’minlash
Muhandislik-infratuzilma	Suv, elektr, isitish-sovutish, shamollatish va chiqindi tizimlari	Uzluksiz va xavfsiz ekspluatatsiyani ta’minlash

Zamonaviy me’moriy-rejaviy yechimlarning yetakchi xususiyatlari

Xorijiy sog‘lomlashtirish majmualarining me’moriy-rejaviy tashkil etilishini qiyosiy tahlil qilish quyidagi tendensiyalarni aniqlash imkonini beradi:

Ko‘p funksiyalilik — davolash, reabilitatsiya, sport, turar joy va dam olish xizmatlarini yagona majmua tarkibida birlashtirish.

Tabiiy muhit bilan integratsiya — bino va inshootlarni mavjud relyef, o‘simliklar, suv obyektlari hamda tabiiy manzaralarga moslashtirish.

Pavilonli va aralash rejalashtirish — funksional bloklarni alohida hajmlar yoki o‘zaro bog‘langan qismlar shaklida tashkil etish.

Ochiq va yopiq makonlar uyg‘unligi — ichki hovlilar, terassalar, ayvonlar va tashqi rekreatsion hududlarni o‘zaro bog‘lash.

Universal muhit — barcha yoshdagi va turli jismoniy imkoniyatga ega foydalanuvchilar uchun qulay, xavfsiz va to‘siqsiz harakatlanish sharoitlarini yaratish [12].

Ekologik barqarorlik — suv va energiyani tejash, mahalliy o‘simliklardan foydalanish, tabiiy shamollatish va yashil infratuzilmani rivojlantirish [4, 6, 13].

Raqamli texnologiyalar — bino muhandislik tizimlari, xizmat ko‘rsatish jarayonlari va foydalanuvchilar oqimini zamonaviy vositalar yordamida boshqarish [15].

Xorijiy tajribani O‘zbekiston sharoitida qo‘llash imkoniyatlari

Xorijiy tajribani O‘zbekistonga moslashtirish uni to‘g‘ridan-to‘g‘ri ko‘chirishni emas, balki mamlakatning tabiiy-iqlimiy, hududiy, milliy-me’moriy va ijtimoiy xususiyatlarini inobatga olib qayta

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

talqin etishni talab qiladi [6, 13]. O'zbekistonning quruq kontinental iqlimi va suv resurslaridan oqilona foydalanish zarurati loyihaviy qarorlarni mahalliy sharoitga mos ravishda tanlashni taqozo etadi.

Yevropa tajribasidan davolash, reabilitatsiya va rekreatsiya funksiyalarini yagona me'moriy-rejaviy tizimda birlashtirish usullarini o'zlashtirish mumkin.

Yaponiya tajribasidan ichki hovli, suv, yashil muhit va sokin dam olish makonlarini uyg'unlashtirish tamoyillari muhim.

Shveysariya va Kanada tajribasi tog'li hamda tog'oldi hududlarida tabiiy relyefni saqlash, manzarali dam olish maydonlari va piyoda rekreatsion yo'nalishlarni tashkil etish uchun amaliy ahamiyatga ega.

Janubiy Koreya va AQSH tajribasidan zamonaviy reabilitatsiya, sport-sog'lomlashtirish xizmatlari va universal dizayn yechimlarini qo'llash yo'nalishlari foydalanishga loyiq.

BAA tajribasi issiq iqlimga mos soyali, yarim ochiq va mikroiqlimiy jihatdan himoyalangan makonlarni tashkil etish uchun muhim yechimlarni taklif etadi.

Ushbu yondashuvlarni O'zbekiston milliy me'morchiligida shakllangan ichki hovli, ayvon, ravoq, soya, suv va ko'kalamzorlashtirish an'analari bilan uyg'unlashtirish sog'lomlashtirish majmualarining o'ziga xos me'moriy qiyofasini yaratishga xizmat qiladi. Bunda tabiiy-iqlimiy sharoit, suv resurslari, relyef, hududlarning rekreatsion salohiyati va milliy me'moriy qadriyatlar birgalikda hisobga olinishi lozim [15].

Xulosa

Tahlil xorijiy mamlakatlarda zamonaviy sog'lomlashtirish majmualari arxitektura, shaharsozlik, tibbiyot, rekreatsiya va landshaft dizayni integratsiyasi asosida rivojlanayotganini ko'rsatadi. Ular davolash, kasalliklarning oldini olish, jismoniy va ruhiy tiklanish hamda rekreatsion xizmatlarni birlashtiruvchi ko'p funksiyali me'moriy-fazoviy tizimlardir. Qiyosiy tahlil asosida sanatoriy-kurort, tibbiy-reabilitatsiya, wellness-profilaktika, termal-balneologik, sport-sog'lomlashtirish va tabiat bilan integratsiyalashgan rekreatsion turlar ajratildi. Ushbu tasnif majmualarning funksional yo'nalishi, joylashuvi va rejalashtirish xususiyatlarini tizimli baholash imkonini beradi

Germaniya, Avstriya va Fransiya tajribasida davolash, diagnostika, fizioterapiya, termal muolajalar, turar joy va rekreatsion xizmatlarni yagona tizimda tashkil etish muhim. Shveysariya va Kanadada tabiiy relyefni saqlash, panoramalardan foydalanish, terassali maydonlar va piyoda yo'nalishlarini shakllantirish ustuvor. Yaponiya, Janubiy Koreya va Xitoy amaliyotida tabiiy muhit, suv elementlari, yashil hududlar, ichki hovlilar va zamonaviy xizmatlarni uyg'unlashtirish, shuningdek, ko'p funksiyali bloklar hamda ichki va tashqi fazolar uzviyligi kuzatiladi.

AQSH tajribasida tibbiy reabilitatsiya, profilaktik sog'lomlashtirish, sport va wellness xizmatlarini birlashtirish hamda universal dizayn tamoyillari muhimdir. BAA tajribasi issiq va quruq iqlim sharoitida ichki hovli, soyali yo'lak, yarim ochiq ayvon, quyoshdan himoya va mikroiqlimni boshqarish yechimlarining ahamiyatini ko'rsatadi.

Majmuaning funksional-rejaviy modeli davolash-diagnostika, reabilitatsiya, turar joy, sport-sog'lomlashtirish, spa-profilaktika, ijtimoiy-maishiy xizmat, ma'muriy-xo'jalik, landshaft-rekreatsion va muhandislik-infratuzilma bloklarining o'zaro aloqadorligiga asoslanishi kerak. Bloklarning tarkibi esa ixtisoslashuv, sig'im va hududiy joylashuvga muvofiq differensiallashtiriladi.

Xorijiy yechimlarni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish mahalliy iqlim, suv resurslari, relyef, hududiy-rejaviy shartlar va milliy me'moriy an'analarni hisobga olgan holda amalga oshirilishi lozim. Davolash, reabilitatsiya va rekreatsiyani birlashtiruvchi, ekologik barqaror, iqlimga moslashgan va inson salomatligiga yo'naltirilgan takomillashgan me'moriy-rejaviy modelni ishlab chiqish istiqbolli ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Keyingi tadqiqot bosqichida xorijiy majmualarni aniq obyektlar misolida qiyosiy o'rganish maqsadga muvofiq. Bunda bosh rejalar, funksional zonalar, hajmiy-fazoviy kompozitsiya va landshaft yechimlari tahlil qilinib, olingan natijalar O'zbekiston sharoitiga mos ilmiy-me'moriy tamoyillarni dalillash uchun qo'llanishi mumkin. Xalqaro tajribadan chiqarilgan umumiy xulosalar ko'p funksiyalilik, tabiiy landshaft bilan integratsiya, pavilonli yoki aralash rejalashtirish, ochiq-yopiq fazolar uyg'unligi, universal muhit, ekologik barqarorlik va raqamli texnologiyalarning ahamiyatini tasdiqlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. World Health Organization Regional Office for Europe. Understanding the Health and Tourism Nexus. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2025. https://www.who.int/europe/publications/i/item/9789289062541 (murojaat sanasi: 07.11.2026).
2. Chi P., Gutberg J., Berta W. The Conceptualization of the Natural Environment in Healthcare Facilities: A Scoping Review // HERD: Health Environments Research & Design Journal. 2020. Vol. 13, No. 1. P. 30–47. https://doi.org/10.1177/1937586719845118.
3. UNESCO World Heritage Centre. The Great Spa Towns of Europe. 2021. https://whc.unesco.org/en/list/1613/ (murojaat sanasi: 07.11.2026).
4. World Health Organization Regional Office for Europe. Urban Green Spaces and Health. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2016. https://www.who.int/europe/publications/i/item/WHO-EURO-2016-3352-43111-60341.
5. World Health Organization Regional Office for Europe. Urban Green Space Interventions and Health: A Review of Impacts and Effectiveness. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2017. https://www.who.int/europe/publications/m/item/urban-green-space-interventions-and-health--a-review-of-impacts-and-effectiveness.-full-report.
6. Raximov K. D., Uralov A. S. Landshaft arxitekturasi obyektlarini loyihalash. Toshkent: Sano-standart, 2015. 224 b. ISBN 978-9943-348-80-6.
7. Yan X., He S. The co-evolution of therapeutic landscape and health tourism in Bama longevity villages, China: An actor-network perspective // Health & Place. 2020. Vol. 66. Article 102448. https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2020.102448.
8. Zhu Z., Liu J., Zhu H., Gao C., Li F. Spatial Distribution of Spa Resort in China and Its Influencing Factors // Economic Geography. 2024. Vol. 44, No. 5. P. 190–201. https://doi.org/10.15957/j.cnki.jjdl.2024.05.020.
9. Korea Tourism Organization. Spas & Hot Springs in Korea. https://english1.visitkorea.or.kr/enu/ATR/SI_ENG_2_9_1.jsp (murojaat sanasi: 07.11.2026).
10. Japan National Tourism Organization. Hot Springs (Onsen). https://www.japan.travel/en/things-to-do/relaxation/onsen/ (murojaat sanasi: 07.11.2026).
11. American Society of Landscape Architects. Forum on Therapeutic Garden Design. 2nd ed. Landscape Architecture Technical Information Series, No. 1. Washington, DC: ASLA, 2011.
12. U.S. Department of Justice. 2010 ADA Standards for Accessible Design. Washington, DC, 2010. https://www.ada.gov/law-and-regs/design-standards/2010-stds/.
13. Dubai Municipality. Dubai Building Code. Dubai, 2021. https://www.dm.gov.ae/municipality-business/planning-and-construction/dubai-building-code-2/.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

14. Lüthi D. The Influence of Good Air on Architecture: A "Formal Cure"? The Appearance of the Alpine Sanatorium in Switzerland, 1880–1914 // Journal of Alpine Research. 2005. Vol. 93, No. 1. P. 53–60. https://doi.org/10.3406/rga.2005.2332.
15. European Commission. Smart Readiness Indicator (SRI): Smart Technologies and Building Automation. https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-efficiency/energy-performance-buildings/smart-readiness-indicator_en (murojaat sanasi: 07.11.2026).

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.